

КРАВЧЕНКО Ірина Миколаївна
кандидат педагогічних наук
доцент Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

ТРЕНІНГ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Розкрито зміст і значення навчального курсу "Тренінг професійно-педагогічної компетентності" у підготовці магістрантів спеціальності "Педагогіка вищої школи" Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Ключові слова: тренінг, професійно-педагогічна компетентність, компетентнісний підхід, інтерактивні методи навчання, портфоліо.

Одним із провідних напрямів розвитку вищої освіти визначено її орієнтацію на ринок праці. У Львівському/Лувів-ла-Ньовському комюніке стверджується, що вища освіта має озброїти студентів поглибленими знаннями, навичками та компетенціями, потрібними впродовж їхньої професійної кар'єри. Вітчизняна вища освіта повинна забезпечувати підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння та впровадження наукоємних та інформаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці. За цих умов застосування компетентнісного підходу в професійній підготовці фахівців забезпечить міцний взаємозв'язок між освітою, запитами суспільства і потребами ринку праці.

Компетентнісний підхід реалізується в процесі підготовки магістрантів спеціальності 8.000005 – Педагогіка вищої школи (кваліфікація „Викладач вищого навчального закладу”) Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, зокрема під час викладання навчального курсу „Тренінг професійно-педагогічної компетентності”.

Професійно-педагогічна компетентність – це складне явище. У наукових роботах дане поняття не має єдиного визначення. Так, Т.Г.Браже, А.К.Маркова включають у зміст поняття „компетентність” інтегративні показники культури вчителя, його особистісні та професійні якості; В.Ю.Кричевський, Н.В.Кузьміна, В.Ю.Стрельников звертають увагу на присутність процесуального компоненту діяльності вчителя; Л.М.Мітіна, О.А.Дубанесюк акцентують увагу на здатності педагога до саморозвитку; А.К.Маркова, Л.І.Фішман підкреслюють важливість результативних показників у змісті професійної компетентності. При цьому науковці спільні в тому, що ключовими категоріями, важливими складовими поняття „компетентність” є знання, вміння та досвід учителя.

Професійно-педагогічна компетентність – це сукупність умінь викладача як суб'єкта педагогічного впливу особливим чином структурувати наукове і практичне знання з метою найефективнішого вирішення педагогічних завдань.

Тренінг професійно-педагогічної компетентності належить до педагогічних тренінгів, являє собою специфічну систему вправ для набуття педагогічних умінь, навичок, практичного досвіду, розвитку педагогічних здібностей магістрантами спеціальності „Педагогіка вищої школи”.

Тренінгові заняття мають практичний, міжпредметний і прикладний характер. „Тренінг професійно-педагогічної компетентності” - це інтегрована навчальна дисципліна, що на основі теоретичних знань з курсів „Педагогіка і психологія вищої школи”, „Методика викладання у вищій школі”, „Організація і управління навчально-виховним процесом у ВНЗ”, „Педагогічні технології у вищій школі”, „Сучасні інформаційні технології в освіті”, „Методологія і методи педагогічних досліджень”, „Вища освіта і Болонський процес”, „Компаративна педагогіка вищої школи”, „Філософія освіти” сприяє виробленню умінь і навичок для практичного розв'язання педагогічних завдань. Педагогічний тренінг – це комплексно-інтегративний курс, заняття якого спрямовані на формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього викладача вищої школи, удосконалення умінь і навичок організовувати лекційні, семінарські, практичні, індивідуальні заняття, самостійну, науково-дослідну і виховну роботу студентів.

Метою курсу „Тренінг професійно-педагогічної компетентності” визначаємо забезпечення поетапного формування магістрантами професійно-педагогічної компетентності, готовності до здійснення професійно-

педагогічної діяльності, сприяння розвитку педагогічних здібностей у магістрантів спеціальності „Педагогіка вищої школи”.

До основних завдань навчального курсу відносимо: формування теоретичної і практичної готовності студентів до здійснення педагогічної діяльності; формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього викладача вищої школи; оволодіння педагогічними вміннями, зокрема вміннями побудови та приведення в дію логічно завершеної педагогічної системи: комплексне планування освітньо-виховних завдань; обґрунтований відбір змісту освітнього процесу; оптимальний відбір форм, методів і засобів його організації; підготовка студентів до ефективної організації та проведення лекційних та практично-семінарських занять у ВНЗ, самостійної та науково-дослідної роботи, здійснення контролю знань; формування у студентів організаторського й управлінського досвіду, культури особистісного і професійного спілкування; оволодіння навичками ефективної комунікації; формування й розвиток професійної рефлексії як властивості особистості, мислення й умови, необхідної для її творчої самореалізації і досягнення високого рівня професійної майстерності.

У результаті вивчення курсу в магістрантів повинні бути сформовані такі компетентності: готовність до здійснення педагогічної діяльності; здатність ефективно організовувати навчальну, методичну, організаційну, наукову роботу у вищому навчальному закладі; розв'язувати професійні проблеми; готовність до використання у професійній діяльності сучасних форм, методів, засобів і технологій навчання; готовність до здійснення особистісно орієнтованого підходу у навчанні студентів, здатність організовувати і підтримувати суб'єкт-суб'єктні відносини між викладачем і студентом; комунікативна компетентність; здатність до комплексного планування освітньо-виховних завдань; обґрунтованого відбору змісту освітнього процесу; оптимального відбору форм, методів і засобів його організації; готовність до самонавчання, саморозвитку, самовиховання; здатність до професійної рефлексії.

У основі викладання навчальної дисципліни – кредитно-модульна система. Курс розрахований на 72 години (2 кредити), включає 3 модулі: „Лекція як провідна форма організації аудиторних занять”, „Технологія і техніка організації та проведення семінарських, практичних, індивідуальних занять, консультацій”, „Організація науково-дослідної роботи студентів”.

Тренінг належить до активних форм навчання. Його особливістю є те, що на заняттях використовуються інтерактивні методи навчання, якими, водночас, мають оволодіти й самі магістранти. Під час занять застосовуються такі технології (методики), які спрямовані на посилення пошукової, проблемно-дослідницької діяльності студентів, активізацію їх самостійної роботи. Під час проведення тренінгів використовуються такі техніки: презентація та „криголами”, „мозковий штурм”, дискусія в групі, обговорення великою групою, обговорення малою групою, міні-лекції, психогімнастики, рольові й ділові ігри, закінчення речень, анкетування, дослідження випадків, керовані фантазії, творча праця, дебати, „коло”, ігри й розминки, круглий стіл, розв'язування проблемних ситуацій, аналіз конкретних ситуацій (кейсів) тощо.

Застосування активних форм і методів навчання, проблемних, проектно-дослідницьких методик, методичного та інформаційного забезпечення навчального процесу під час тренінгових занять забезпечує діяльнісне освоєння змісту педагогічної освіти.

Формуванню професійно-педагогічної компетентності студентів сприяють використання навчально-пізнавальних завдань, які моделюють ситуації міждисциплінарного застосування знань, надання можливостей для саморозвитку і самореалізації особистості студента, розвитку здібностей.

Тренінг спрямований на формування здатності навчатися, самовизначення, самоактуалізацію, розвиток індивідуальності. Під час занять студенти отримують можливість набути організаторського, управлінського, комунікативного досвіду.

Кожне тренінгове заняття має таку структуру: вступ, основна частина, вправи для емоційної розминки, підведення підсумків заняття, прощання.

За особистісно зорієнтованого підходу до роботи з магістрантами варіюється час на опанування студентами тренінгового матеріалу, ураховується рівень готовності студентів до виконання професійних завдань, створюються оптимальні умови підвищення професійно-педагогічної компетентності.

Провідне місце в опануванні тренінговим матеріалом відводиться самостійній роботі студентів, що систематично контролюється і забезпечена відповідним методичним та інформаційним супроводом. По закінченню заняття студенти отримують домашнє завдання. Ефективність тренінгового заняття залежить від рівня самостійної підготовки студентів до заняття. Такі завдання, як правило, носять проблемно-пошуковий характер, сприяють самовизначенню, самоактуалізації та розвитку індивідуальності.

Для оцінювання рівня сформованості професійно-педагогічної компетентності магістрантів використовується портфоліо – сучасна навчальна технологія, в основі якої використовується метод аутентичного оцінювання результатів навчальної і професійної діяльності.

Портфоліо – новий метод комплексної оцінки навчальних та інших досягнень студентів у логіці компетентнісного підходу.

Портфоліо є засобом розвитку якостей особистості, необхідних для творчої самоорганізації і самопрезентації своїх компетентностей на ринку праці і в кар'єрному зростанні.

Метою застосування портфоліо є:

- формування самоосвітньої компетентності студента, що дозволяє йому аналізувати й усвідомлювати власний шлях навчання, а також впливати на нього;
- формування інноваційної особистості студента, розвиток вміння конструювати свої знання, орієнтуватись в інформаційному просторі; ставити перед собою завдання і поетапно розв'язувати їх;
- створення мотивації навчальної діяльності;
- розвиток організаційних навичок, творчих здібностей студента;
- формування готовності здійснювати професійно-педагогічну діяльність інноваційного характеру;
- розвиток самооцінки, самоаналізу та професійної рефлексії студентів;
- комплексне оцінювання професійно-педагогічної компетентності магістрантів.

Портфоліо оцінюється за рейтингово-накопичувальною системою (кожен розділ портфоліо оцінюється у відповідну кількість балів, їх сума складає підсумковий рейтинговий бал). Презентація та оцінювання портфоліо відбувається під час портфоліо-конференції.

Результатом вивчення навчального курсу має стати підготовка магістрантами портфоліо "Педагогіка вищої школи. Я викладач." Використання техніки портфоліо дозволяє оцінити не лише змістовий, а й діяльнісний компоненти підготовки магістрантів до виконання професійної діяльності, визначити рівень сформованості професійно-педагогічної компетентності.

Наводимо орієнтовний перелік розділів, які можуть бути включені до портфоліо „Педагогіка вищої школи. Я викладач.”:

I розділ. Мій портрет.

II розділ. Навчальна і робоча програма дисципліни „Педагогіка вищої школи”, побудована за модульною технологією.

III розділ. Організація лекційних занять.

IV розділ. Організація семінарських, практичних, лабораторних занять.

V розділ. Організація самостійної роботи студентів.

VI розділ. Організація контролю за навчальною діяльністю студентів, оцінювання їх навчальних досягнень.

VII розділ. Організація науково-дослідної роботи студентів.

VIII розділ. Рефлексія.

Під час тренінгових занять магістранти розв'язують практичні завдання, що складають і зміст розділів портфоліо. Зокрема, це можуть бути такі завдання: розробіть проблемно-діяльнісну гру на тему "Педагогічні технології"; розробіть фрагмент ділової гри на тему "Початок лекції"; розробіть план проведення навчально-педагогічної гри на тему "Якою має бути сучасна лекція?"; розробіть методичні рекомендації щодо проведення рольової гри на тему "Форми і методи активного навчання"; розробіть план семінарського заняття – прес-конференції "Болонський процес і модернізація системи вищої освіти України"; розробіть фрагмент семінарського заняття – наукової конференції "Університети України в Європейському регіоні вищої освіти"; розробіть фрагмент лекційного заняття з використанням методу мозкового штурму (тема заняття визначте самостійно); розробіть методичні рекомендації організації роботи студентів на семінарському занятті з використанням методу синектики; розробіть методичні рекомендації проведення семінарського заняття з використанням методу "мозкового штурму" "Карусель". Визначте тему семінару, найдоцільнішу для застосування даного методу; розробіть методичні рекомендації до проведення семінарського заняття "Інтерактивні методи навчання" з використанням методу "Мозковий штурм" "П'ять слів – три слова"; розробіть методичні рекомендації до проведення семінарського заняття з використанням методу дебатів; розробіть методичні рекомендації до проведення семінарського заняття – круглого столу "Організація самостійної роботи студентів"; розробіть методичні

рекомендації до проведення симпозіуму-дискусії на тему "Організація виховної роботи у ВНЗ"; розробіть фрагмент семінарського заняття з використанням методу "активних дебатів"; розробіть план лекції „Викладач вищого навчального закладу як організатор навчально-виховного процесу, його педагогічна культура”; розробіть проект організації самостійної роботи студентів та форми і види її перевірки за темою „Контроль та оцінювання компетентностей студентів”; розробіть контрольну роботу за модулем „Дидактика вищої школи”; розробіть тестові завдання до теми „Методи навчання у вищій школі”; розробіть модель наукового товариства студентів в єдиній системі наукової роботи вищого педагогічного навчального закладу; розробіть модель тьюторського заняття на тему „Система вищої освіти України в європейському контексті”; розробіть проблемно-пошукові завдання за темою „Сучасні педагогічні технології навчання”; представте модель модульної побудови змісту дисципліни „Педагогіка вищої школи”; розробіть план ділової гри на тему „Перша зустріч куратора зі студентською академічною групою”; розробіть фрагмент лекції „Сучасні технології навчання у вищій школі” з елементами проблемного навчання; розробіть ділову гру, спрямовану на формування комунікативної компетентності майбутнього викладача ВНЗ; розробіть методичні рекомендації до організації і проведення лекції на тему „Управління вищим навчальним закладом”; представте проект організації науково-дослідної роботи студентів з навчального курсу „Педагогіка вищої школи” та ін.

Отже, навчальний курс "Тренінг професійно-педагогічної компетентності" відіграє вагомую роль у підготовці майбутнього викладача вищої школи, сприяє формуванню готовності до викладацької діяльності. Реалізація компетентнісного підходу під час викладання навчального предмету сприяє забезпеченню міцного взаємозв'язку між освітою, запитами суспільства і потребами ринку праці. Водночас, уточнення вимагає поняття "професійно-педагогічна компетентність", перелік компетентностей, якими має володіти майбутній викладач вищої школи, а так, подальшого вдосконалення і розроблення потребує і зміст навчального курсу.

Список використаних джерел:

- 1 Дем'яненко Н.М. Компетентнісно-професійний підхід у підготовці викладача вищого навчального закладу (рівень магістратури) / Н.М.Дем'яненко // Вища освіта України № 3 (додаток 1). – 2009. – Тематичний випуск „Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології”. – К. : Гнозис, 2009. – С. 49 – 52.
- 2 Кузьміна Н.В. Педагогическое мастерство учителя как фактор развития способности учащихся / Н.В. Кузьмина // Вопросы психологии. - 1984. - №1. - С. 23-28.
- 3 Луговий В.І. Компетентності та компетенції: поняттєво-термінологічний дискурс / В.І.Луговий // Вища освіта України № 3 (додаток 1). – 2009. – Тематичний випуск „Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології”. – К. : Гнозис, 2009. – С. 8 – 14.
- 4 Маркова А.К. Психологический анализ профессиональной компетентности учителя / А.К. Маркова // Советская педагогика. - 1990. - № 8. - С. 82 - 88.
- 5 Митина Л.М. Учитель на рубеже веков: психологические проблемы / Л.М. Митина // Психологическая наука и образование. - 1999. - № 3 - 4. - С. 5 - 19.
- 6 Портфолио в ВУЗе [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ntnu.science.ru/RUS/otd_sl/metod_uprav/innov_met/portfolio.doc
- 7 Профессиональная рефлексия и ее место в формировании профессиональной компетентности педагогов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.psychologov.net/view_post.php?id=355
- 8 Стрельников В.Ю. Професійна компетентність вчителя / В.Ю. Стрельников // Актуальні проблеми безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів України в умовах становлення національної школи: Збірник статей / за ред. С.В.Крисюка. - К., 1992. - С. 44 – 45.

Аннотация

Кравченко И.Н. Тренинг профессионально-педагогической компетентности в подготовке будущего преподавателя высшей школы.

Раскрыто содержание и значение учебного курса "Тренинг профессионально-педагогической компетентности" в подготовке магистрантов специальности "Педагогика высшей школы" Национального педагогического университета имени М.П. Драгоманова.

Ключевые слова: тренинг, профессионально-педагогическая компетентность, компетентностный подход, интерактивные методы обучения, портфолио.

Summary

Iryna M. Kravchenko. Training on pedagogical professional competency in curriculum of future high school teachers.

The content and role of the training course «Training on pedagogical professional competency» in curriculum of graduate courses, specialty «Pedagogics of High School» of the National Pedagogical University named after Mykhaylo P. Dragomanov has been analysed and described.

Key words: training, pedagogical professional competency, competency-based approach, interactive training, portfolio.

УДК 378 (477.54)

ГОНЧАР Олена Валентинівна
кандидат філологічних наук, доцент
завідувач кафедри іноземних мов
Харківська державна академія дизайну та мистецтв

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ АГЕНТІВ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ

В статті схарактеризовано стан вивчення феномену «педагогічні умови» та висвітлено його більш вживані визначення у теорії сучасного наукового знання з точки зору організації педагогічної взаємодії. Обґрунтовується, що наведене сприйняття навчального процесу крізь призму алгоритму сутнісних характеристик педагогічних умов, а саме системи критеріїв, що зумовлюють розв'язання певного класу навчальних задач, сприяє планоірній роботі педагогів-науковців по здійсненню моніторингу динаміки змін у навчальному процесі, аналізу та уточненню закономірностей розвитку педагогічної взаємодії.

Ключові слова: педагогічні умови, взаємодія, обставини, середовище, причина, рефлексія, міжособистісні відносини, комунікація.

В останні десятиліття українське суспільство проявляє усе більше уваги розвитку вищої освіти, основним завданням якої на тлі низки політичних перетворень у країні, економічної нестабільності, зміни морально-етичних норм і цінностей молодого покоління є підготовка конкурентоспроможного фахівця з високим інтелектуальним потенціалом. Така постановка задачі вимагає від вищих навчальних закладів не просто формувати у студентів якусь суму знань, умінь і навичок, а паралельно з цим формувати і способи їх засвоєння, розвивати пізнавальні сили і творчий потенціал. Інакше кажучи, мова йде про необхідність переходу від активної діяльності в навчальному процесі тільки викладача до активності самого студента.

Тому продуктивність педагогічного процесу в сучасному ВНЗ передбачає створення таких умов, за яких досягається ефективна організація педагогічної взаємодії учасників навчального процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про необхідність розв'язання різноманітних питань, пов'язаних із розвитком ідеї педагогічної взаємодії, яка в останні десятиріччя продуктивно розробляється як головна умова актуалізації особистісної суб'єктивності на тлі гуманізації освітнього процесу в у вищій школі.

Як свідчить проведене дослідження, протягом 1970-х рр. явище взаємодії вивчалось як одна з провідних філософських категорій. Так, науковець І.І. Жбанкова вважає важливими складовими взаємодії умовність й суперечливість. На її думку, «будь-який процес ... в певному сенсі завжди є взаємодія» [2, с. 130], усі зміни є взаємообумовленими та за специфікою поділяються на суб'єктивні (внутрішні) і об'єктивні (зовнішні). Але вже у середині 1990-х рр. вчений В.Є. Кемеров, розглядаючи процес взаємодії, змінює акценти на користь дослідження саме суб'єктів діяльності. Він підкреслює,